

Savukosken kunta, kirjallinen asiantuntijalausunto
Eduskunnan talousvaliokunta 5.5.2026

Asia: HE 24/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle ydinenergialaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Savukosken kunta kiittää lausuntopyynnöstä ja toteaa esitetystä ydinenergialaista seuraavaa:

Kaivos- ja ydinenergialainsäädännön uudistus

Kaivos- ja malminrikastustoiminnan turvallisuussäntelyä ja lupajärjestelmää uudistettaisiin. Uraani- tai toriumpitoinen malmi on ydinainetta, ja siihen sovellettaisiin ehdotetun ydinenergialain ydinmateriaalivalvonnan velvoitteita ja menettelyitä.

Ehdotetussa ydinenergialaissa säädettäisiin ydinaineen talteenottolaitoksen turvallisuutta koskevista vaatimuksista, jotka soveltuvien osin vastaisivat ydinenergialaitoksen säteily- ja muuta turvallisuutta koskevia vaatimuksia.

Vakuusvaatimukset ja vastuut

Uutena vaatimuksena olisi laitoksen ja laitosalueen puhdistamista koskevien ja jätehuollon velvoitteiden laiminlyönnin varalta vaadittava vakuus. (Myös kaivoksille tulee säätää kaivosalueen puhdistamisen ja jätteiden käsittelyn laiminlyönnin varalta vakuus jo ennen kaivostoiminnan aloittamista.)

Lupajärjestelmän muutokset

Ydinaineen talteenottolaitoksen lupajärjestelmä vastaisi soveltuvien osin ydinlaitoksen lupajärjestelmää, ja lupaviranomaisen tehtävät siirtyisivät valtioneuvostolta Säteilyturvakeskukselle.

Ydinaineen talteenottolaitos vastaisi kumottavan lain mukaista laajamittaista malminrikastustoimintaa. Ehdotetun ydinenergialain mukaan valtioneuvosto ei siis enää ratkaisisi uraanin tai toriumin tuottamista koskevia kaivoslupa-asioita.

Ydinainemääritelmä ja soveltamisala

Lakiehdotuksen mukaan uraani- tai toriumpitoinen malmi on ydinainetta tiettyjen raja-arvojen ylittyessä. Lain tarkoittamassa ydinaineen talteenottolaitoksessa uraania tai toriumia tuotettaisiin niiden hyödyntämiseksi jatkojalostuksessa. Kaivostoimintaa, jossa näitä aineita kertyy esimerkiksi epäpuhtauksina sivuvirtoihin, ei pidetä talteenottolaitoksena.

Kunnan rooli lupamenettelyssä

Ydinenergialaissa säädettäisiin edelleen kaivostoimintaan liittyvästä ydinmateriaalivalvonnasta, mutta kaivostoiminnan säteilyturvallisuuteen ja toiminnassa syntyviin luonnon radioaktiivisia aineita sisältäviin jätteisiin sovellettaisiin säteilylakia.

Talteenottolaitoksen rakentamislupaa ja käyttöilupaa koskevasta hakemuksesta pyydetäisiin lausunnot vastaavasti kuin ydinlaitoslupaa koskevasta hakemuksesta. Sijaintikunnan puoltavaa lausuntoa ei edellytetä erikseen (epäoikeudenmukainen muutos), mutta sijaintikunnalla olisi valitusoikeus talteenottolaitoksen rakentamislupaa koskevasta päätöksestä.

(Savukosken kunta katsoo välttämättömäksi, että uraanin tai toriumin talteenottolaitoksen lupien myöntämisen edellytykseksi ehdotettuun ydinenergilakiin säädetään sijaintikunnan puoltava lausunto lupaviranomaiselle eli Säteilyturvakeskukselle.)

Soklin kaivoshanke

Savukosken kunnan alueelle on vuosikymmenien ajan suunniteltu toteutettavaksi kaivosta Sokliin.

Säteilyturvakeskus (STUK) on Savukosken kunnalle antamassaan lausunnossa todennut, että Soklin esiintymissä on niobimalmeja, joissa luonnon radioaktiivisten aineiden aktiivisuuspitoisuudet voivat olla vapauttamisrajoja suurempia, minkä vuoksi toimintaa valvotaan säteilylain perusteella.

Soklin malmit eivät kuitenkaan täytä voimassa olevassa ydinenergilainsäädännössä määriteltyä urania tai toriumia sisältävän malmin määritelmää, koska malmiesiintymien keskimääräiset pitoisuudet jäävät asetettujen raja-arvojen alapuolelle (kaivosalueen pinta-ala on suuri). Näin ollen mahdollinen kaivostoiminta Soklissa kuuluisi säteilylain mukaiseen valvontaan, kuten muukin kaivoslain mukainen kaivostoiminta, ellei toimintaan liity uraanin tai toriumin talteenottoa.

Soklin fosforimalmiesiintymän hyödyntämistä suunnittelee nyt Finnish Minerals Group Oy:n konserniin kuuluva (100 %:n tytäryhtiö) Sokli Oy, joka on kertonut kartoittavansa alueen mineraalivarantoja sekä kaivostoiminnan kannattavuutta kokonaisvaltaisesti. Aiemmat selvitykset ovat pohjautuneet lähinnä fosfaatin ja raudan tuotantoon. Myös radioaktiivisten aineiden talteenotto ja hyödyntäminen voivat Soklin hankkeessa jossain vaiheessa tulla huomioitaviksi. (Norjalainen kaivosyhtiö Yara ei saanut tutkimuksissaan irrotettua radioaktiivisuutta fosfaatista. Onko Sokli Oy onnistunut kyseisessä asiassa?)

Säteilyriskit

STUK:n mukaan mahdollisia säteilyriskejä voi syntyä erityisesti työntekijöille ulkoisen gammasäteilyn sekä pölyn hengittämisen kautta. Lisäksi toiminnassa syntyvien jätteiden ja päästöjen sisältämät luonnon radioaktiiviset aineet on selvitettävä, jotta niistä ei aiheudu väestölle (eikä alueen luonnolle, eläimille tai kaloille) säteilylainsäädännössä asetettuja viitearvoja suurempaa altistusta toiminnan ai-kanasta tai sen jälkeen.

Säteilyturvallisuusriskien hallinta perustuu säteilylainsäädännön noudattamiseen sekä toiminnanharjoittajan velvollisuuteen selvittää luonnonsäteilyaltistus ennen toiminnan aloittamista. (Tiedossa on vahvaa säteilyä kaivospiirin eri osa-alueilla.)

Savukosken kunnassa on kaavoitettu Yara Oy:n aikaiselle kaivoshankkeelle aluetta Soklista. Tuohon aikaan ei puhuttu, eikä vieläkään puhuta avoimesti siitä, että kaivostoiminnan avaaminen Sokliin voisi tarkoittaa myös kallioperän radioaktiivisten aineiden tuomia riskejä sekä mahdollisesti tulevaisuudessa uraanin tai toriumin talteenottolaitosta.

Savukosken kunnan periaatepäätös ja paikalliset ominaispiirteet

Savukosken kunnanvaltuusto teki 24.3.2026 periaatepäätöksen ja kirjauksen kuntastrategiaan, jonka mukaan Savukosken kunta ei puolla uraania tai toriumia sisältävää koe- ja kaivostoimintaa tai muuta kaivostoimintaa, josta on merkittävää haittaa tai vaaraa ympäristölle kunnan alueella.

Kunnalliseen demokraattiseen itsehallintoon kuuluu oikeus määritellä strategiset linjaukset. Kunnallisen periaatepäätöksen yksi tarkoitus on vahvistaa Savukosken kuntastrategiassa linjattua profiloitumista luonnon monikäyttöön ja ympäristönsuojeluun perustuvana alueena. Tällä voi olla myönteisiä vaikutuksia esimerkiksi matkailun ja muiden luontoon perustuvien elinkeinojen kannalta.

Olemme Savukoskella toivoneet jo pitkään matkailun nousevan merkittävään rooliin elinkeinorakenteessamme. Myös vaelluskalojen palauttaminen on Savukosken kunnan strategiassa. Olemme vaatineet luonnonmukaisia ohitusuomia Kemijokeen ja olleet pitkään erittäin aktiivisia yhdessä kaikkien Itä-Lapin kuntien, Lapin ELY-keskuksen, Metsähallituksen, luonnonsuojeluliiton, Itä-Lapin kuntayhtymän, Lapin liiton sekä useiden vaelluskalayhdistysten kanssa.

Savukosken kunnan alue on erityistä poronhoitoaluetta. Poronhoito on merkittävä elinkeino ja iso osa paikallista kulttuuria, ja se pitää Savukosken asuttuna. Kylien väestössä on metsäsaamelaisia, ja erityisesti lapsiperheissä harjoitetaan porotaloutta. Erityisesti Kemin-Sompion paliskunnassa poronhoito perustuu pitkälti porojen ympärivuotiseen luonnonlaidunten käyttöön ja vuotuiseen laidunkiertoon. Poronhoito on herkkä maankäytön muutoksille, jotka vaikuttavat laidunten laatuun, määrään ja käytettävyyteen.

Metsähallituksen ja poronhoidon välillä järjestetään usein kuulemistilaisuuksia hakuista.

Luonnonvarakeskus on lausunut Savukosken kunnalle, että tutkimusten perusteella kaivostoiminta voi aiheuttaa suoria laidunmenetyksiä, laidunten laadun ja käytettävyyden heikkenemistä sekä häiriöitä porojen laidunnuksessa ja vuotuisessa laidunkierrossa. Myös muut häiriötekijät, kuten liikenne, melu, ihmistoiminta sekä pöly- ja hiukkaspäästöt, voivat vaikuttaa laidunten käyttöön ja porojen käyttäytymiseen.

Huomionarvoista on, että Soklin malmion sisältämät radioaktiiviset aineet voivat kaivostoiminnan pölyn mukana levitä ilma- ja vesiteitse pitkiä matkoja.

Yli-Kemin kalatalousalue on Savukosken kunnalle antamassaan lausunnossa todennut, että Soklin koerikastustoiminnan lupahakemuksessa ei ole riittävästi selvitetty toiminnan mahdollisia päästöjä ja vaikutuksia pohja- ja pintavesiin. Koelouhinta ja kairaukset voivat vaikuttaa tuhoisasti ympäristön veden laatuun, mikä vaikuttaa luonnollisesti lisääntyvään ja uhanalaiseen Nuortijoessa syntyvään järvitaimeneen, joka nousee Venäjän puolelta Nuortijärvestä kutemaan. Kyseessä on rajajoki, jota koskee rajajokilaki. Myös luonnontilaisen Kemijoen latvavesistön taimenkantoihin ja muihin villeihin kalalajeihin kohdistuu uhka, sillä Soklin lopullisessa kaivostoiminnassa kaivosjätevedet laskettaisiin Kemijokeen Vouhtujoen kohdalla. Alavirrassa jokivarressa on paljon mökkiläisiä, ja Martinkylään on noin 30 km, Savukosken kirkonkylään noin 65 km.

Alueemme järvisyys on 2 %, joten kunnan alueella on luonnontilaisia Kemijoen latvajokia.

Kaivosyhtiö on yrittänyt saada sosiaalista hyväksyntää muun muassa suurilla verotuloilla, mutta tytäryhtiöt eivät yleensä jätä sijaintikuntaansa muuta kuin kiinteistöveron ja palkkatuloverot.